

Rozhovor

s Janem Pretelem

RNDr. Jan Pretel, CSc. se v uplynulých dvaceti letech aktivně věnuje problematice klimatické změny a do roku 2012 vedl stejnojmenné oddělení v Českém hydrometeorologickém ústavu. V letech 1996–2009 zastupoval ČR v Mezivládním panelu OSN o klimatické změně (IPCC) a v letech 1997–2002 byl i členem jeho výboru. Řadu let na tomto tématu spolupracoval i s Ministerstvem životního prostředí. V současnosti je vědeckým tajemníkem Českého hydrometeorologického ústavu.

Můžeme to, co prožíváme v posledních letech, považovat za projev probíhajících změn klimatu? Nemyslím pouze u nás, ale ve světě obecně.

Nikdy v minulosti nebylo světové klima příliš stabilní a v různých a relativně velmi dlouhých periodách se na různých částech planety vždy průběžně měnilo. Nicméně změny, které se odehrávají v posledních několika desetiletích, a zvláště jejich přímé i nepřímé důsledky, jsou dostatečným důvodem k tomu, abychom je za projevy změn klimatu považovali. V našem přesvědčení nás navíc utvrzuje i jejich rychlost a globální rozměr. To jsou určité aspekty zcela nové.

Do jaké míry za to může člověk?

Podíl člověka na těchto změnách je zřejmý. Nejde ale pouze o vliv emisí skleníkových plynů, na jejichž produkci se člověk zcela dominantním způsobem podílí. Na změnách a zejména na jejich důsledcích v konkrétních lokalitách se podílíme i tím, že ať vědomě, či nevědomě působíme prakticky na všechny složky klimatického systému. Ten se následně začíná chovat „jinak“ než dříve a vůči změnám se většinou stává zranitelnějším. Jelikož do celého procesu vstupuje celá řada zatím ne zcela poznáných zpětných vazeb, je prakticky nemožné podíl člověka konkrétněji specifikovat.

Teplota stoupá – co z toho plyne?

Průměrnou globální teplotu je třeba brát pouze jako jeden, byť třeba i hlavní indikátor toho, že se s klimatickým systémem „coś“ děje. Rozhodně však není zcela na místě její význam jakkoliv demonizovat. Daleko podstatnější totiž je, že klimatický systém je ze své podstaty systémem výrazně nestacionárním a jeho jednotlivé složky na tuto skutečnost reagují dost odlišným způsobem. Také

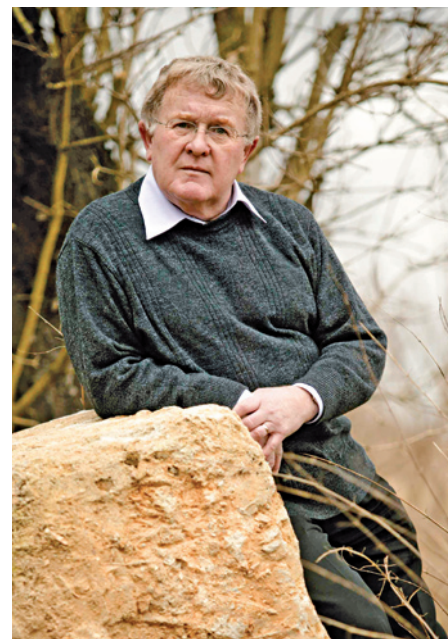
třeba v závislosti na charakteru aktivního zemského povrchu jsou tyto reakce odlišné i na různých částech planety. I proto se v globálním měřítku projevy změn tolik liší.

Co můžeme v souvislosti se změnou klimatu očekávat v České republice?

Určitě tím nejpodstatnějším bude větší rozkolísanost počasí a posun k extrémnějším stavům. Tyto změny budou zřetelnější v chladné polovině roku. Modelové simulace ukazují na postupný nárůst průměrné teploty kolem 0,2 až 0,3 °C za deset let, vyšší v létě a nižší v zimě. V teplé polovině roku je třeba počítat i s častějším výskytem delších období relativně vysokých teplot. Celkové roční srážkové úhrny by se příliš měnit neměly, ale velkým rizikem jsou očekávané změny dosud obvyklého rozložení srážek. Méně by jich mělo být v zimě a více na podzim, období srážkově bohatá by měla být střídána obdobími srážkově chudými. Zejména v teplé polovině roku je třeba počítat s častějším výskytem přívalových srážek, kdy během velmi krátké doby může na některých místech spadnout třeba i měsíční srážkový průměr.

Trh s emisními povolenkami je – zdá se – v troskách, vypadá to, že toto téma bylo na mezinárodní úrovni vystředáno ekonomickou krizí. Skutečně je tomu tak, nebo je to čistě jen mediální dojem?

Ekonomická krize se určitě na kolapsu trhu s emisními povolenkami také podepsala. Podle mého názoru však trh s povolenkami nebyl již od počátku dobře postaven a současná situace jenom ukazuje, že ne každý tržní princip musí v reálné praxi plnit očekávání plynoucí z teorie. Moji již zhruba deset let trvající skepsi k tomuto přístupu řešení problému klimatické změny navíc podtrhuje skutečnost, že v současnosti se na tomto trhu pohybuje již pouze zhruba

12% celosvětových emisí skleníkových plynů a to je na „vyřešení“ problému skutečně hodně málo…!

Někde jsem zachytila, že je podle vás lepší namísto velkých plánů na snížení emisí skleníkových plynů věnovat energii na to, abychom se klimatické změně dokázali včas a účinně přizpůsobit. Je to tak?

Máte zcela pravdu. Zhruba stejně dlouho, jako trvala moje skepse k emisnímu obchodování, jsem se, vedle snah o ekonomicky rentabilní snižování emisí, snažil prosazovat i práce na tzv. adaptačních opatřeních. Bylo to v době, kdy „klimatické“ cesty Evropské komise vedly výhradně přes snižování emisí a ani u nás adaptační opatření nenacházela pochopení. Naštěstí se situace v roce 2007 změnila a i některým politikům došlo, že se klima bude stejně měnit a že je třeba se na tyto skutečnosti s předstihem připravit.

Co bychom měli dělat, aby dopady změny klimatu byly co nejmenší?

Snižování emisí a energetické úspory mají svůj význam – musí však jít o akce ekonomicky rentabilní, nevyvolávající další sekundární problémy (např. fotovoltaika, větrné elektrárny, biopaliva). Z adaptačních opatření je třeba se soustředit na skutečná rizika změn a jejich dopady v rizikových sektorech. Jejich nosným principem je zvýšení retenční schopnosti krajiny – schopnosti zadržet vodu. Půjde tedy určitě o vodní hospodářství, ať již z hlediska nadbytku (povodně) či naopak nedostatku vody (sucha), přičemž problémy sucha u nás budou hrát stále významnější úlohu. V souvislosti se změnami teplot a srážek a jejich zvýšenou

variabilitou jsou velmi rizikovými sektory i zemědělství a lesnictví. Rámcová adaptační opatření byla z hlediska rizikovosti dopadů klimatické změny v těchto sektorech formulována jako hlavní výstupy projektu, který řešil Český hydrometeorologický ústav spolu s dalšími čtyřmi výzkumnými pracovišti v letech 2007–2011 pro Ministerstvo životního prostředí.

A děláme to?

Jak už jsem se zmínil, mám vcelku dobrý pocit z toho, že se již překonala původní nedůvěra k adaptačním opatřením. Zejména Ministerstvo zemědělství činí řadu

kroků k jejich přípravě. Přesto je to ale stále „běh na dlouhou trať“, který potřebuje i jiné finance. Bude jich však potřeba méně, než kolik jich je často vynakládáno na snižování emisí či na odstraňování následků škod způsobených povodněmi, bouřemi či suchem. Myslím si ale, že významnější roli by v procesu jejich příprav a zavádění měly hrát krajské úřady, které určitě znají konkrétní podmínky regionu lépe než pražská ministerstva. To může přispět k tomu, že opatření budou dostatečně účinná a možná i levnější.

V této souvislosti nelze nezmínit Strategii k adaptačním opatřením v krajině

v souvislosti s klimatickou změnou. Vláda v roce 2009 schválila její osnovu. Jaký je její osud?

To je spíše otázka na MŽP než na mne. Pokud si dobře vzpomínám, tak někdy na počátku roku 2008 jsem pro tuto Strategii připravoval některé pasáže a pak je koncem roku 2010 ve světle průběžných výsledků již zmíněného projektu upravoval. Od té doby o jejím osudu nevím nic, nevím ani, do jaké míry se do její přípravy promítly závěry našeho projektu a zda vůbec.

*Děkuji za rozhovor
Ptala se Karolína Šulová*

Pavel Řepa, zoolog-úředník-ochranář

Sám se již řadím mezi pamětníky, ale Pavel Řepa toho pamatuje více. Dne 23. 7. 2013 oslavil sedmdesátiny. Každé setkání s ním je nejen pro mě zážitkem, vezměme to po dekádách:

Druhá polovina sedmdesátých let a seminář katedry zoologie na Přírodovědecké fakultě UK v Praze. Před námi studenty vystupuje zoolog Okresního muzea v Tachově a popisuje svoji cestu pražského rodáka do ponurého města na západní hranici. Je tam snad jediným nezadaným vysokoškolačkem, čelí proto značnému zájmu místních dívek o svoji osobu. „Zmiňuje“ i zoologii, většinou chodí pěšky, služební auta tehdy snad ještě ani nejsou. Všude se však nedostane – rád by do pohraničního pásma, ale tolik důvěry mu soudruzi zatím nedávají. Výzkum fauny v rezervaci Diana může zahájit až později, ovšem vždy s doprovodem samopalníka. Jeho komediální a vypravěčský talent se nedá přehlédnout, všichni studenti ho fascinovaně pozorují.

Osmdesátá léta a zoologické oddělení Západočeského muzea v Plzni. Luděk Hůrka, šéf oddělení, pozval několik zoologů k diskusi nad směřováním dalších zoologických výzkumů v západních Čechách. Pavel nechybí a rozšafně popisuje svoje záměry a doporučuje systematicky postupně zmapovat celý kraj.

Devadesátá léta. Pavel se stává úředníkem ochrany přírody na měnícím se Okresním úřadu v Tachově. Jsme tedy přímo „okresní“ kolegové.

Skoro závidím žadatelům a dalším stranám, kteří se s ním setkávají. Předpokládám totiž, že vždy odchází spokojeni, byť jim třeba nebylo vyhověno. Ten pán na úřadě (Pavel) jim dokáže problém tak perfektně vysvětlit – odborně i s výkladem zákonů/předpisů –, že vlastně už ani nic nechtějí. Paragrafy jsou Pavlovi stejně blízké jako příroda a její fenomény. Navíc tuto obtížnou a diametrálně odlišnou materii (právo a přírodu) perfektně chápe v souvislostech a paragrafy umí využívat ve prospěch přírody. Při jeho vysvětlování mi je jasné, že i tato práce je mu velkým koníčkem a posláním.

Přelom tisíciletí. Okresní úřady jsou zrušeny, Pavel přechází na místo zoologa Správy CHKO Slavkovský les a pokračuje v excelentním úřadování, ale také v monitoringu, přípravě plánů péče a v mnoha dalších ochranářských činnostech. Po spojení našich organizací do AOPK ČR se „konečně“ stáváme kolegy v jedné organizaci.

Našich setkávání bylo ovšem mnohem více, často nezapomenutelných. Vyčnívající osobou (nejen kvůli vysoké postavě) je vždy Pavel Řepa. Odborné zoologické a ornitologické konference, mapování ptáků v Českém lese a dalších oblastech západních Čech, ochranářské semináře profesionálních i dobrovolných organizací mají díky Pavlovi vždy vysokou přidanou hodnotu a úroveň jak v odborné rovině, tak i v neformálním předávání zkušeností a někdy jinak nesdílitelných informací v restauracích a podobných zařízeních.

Ač původně ichtyolog, vynikl a pracoval zejména jako ornitolog – od spoluautorství základní příručky o kvantitativních metodách výzkumu ptáků (společně s nezapomenutelným Jiřím Jandou) až po stovky prací o početnosti a rozšíření ptáků, zejména na Tachovsku. Pavel stále a všude ptáky (ale i další živočichy) počítá a pozoruje a vše si pečlivě zapisuje. Pro-

to jsou jeho publikované studie a stati vždy založeny na obsáhlém materiálu a mají velký časový rozsah. Umožňují tak statistické vyhodnocení, stanovení trendů a příčin změn v populacích běžných i vzácných druhů – jsou tedy velmi dobře využitelné v ochranářské praxi, nejen v domovském regionu.

Vedle Pavlovy vlastní výzkumné a ochranářské činnosti je třeba připomenout a vyvednout jeho iniciační a organizační schopnosti a aktivity – při sčítání a mapování ptáků v různých oblastech západních Čech a také celostátní, velmi úspěšné dobrovolnické ochranářské programy (káně lesní a zejména lyska černá, obojživelníci a další). O všech tématech také pilně a srozumitelně píše a přednáší.

Vedle zoologie oslavenec žije bohatým společenským životem. Je vůdčí postavou tachovských ochotníků a každoročně se podílí na organizaci historických Tachovských slavností, kde dokonale využívá svůj již zmíněný komediální talent a sám se přitom výtečně baví.

Také naše nedávná společná exkurze na hnízdní lokalitu orlů křiklavých ve Slavkovském lese byla úspěšná. Opět jsem se mohl přesvědčit o Pavlově veselém a zároveň vyrovnaném a znalém přístupu k životu a ke všem problémům či pseudoprotlémům současnosti. Pravda, vyměněné kyčelní klouby občas zabolí, ale Pavel je stále v přírodě a v plné práci v Muzeu Českého lesa v Tachově i na Správě CHKO Slavkovský les, kde jsou jeho zkušenosti, praktické znalosti i uvážlivá hodnocení a doporučení nedocenitelné.

Přeji Pavlovi hodně zdraví a elánu do dalších let a nám všem, abychom se s ním nadále mohli setkávat a využívat jeho zkušenosti i střízlivá a praktická doporučení k řešení našich nejrůznějších ochranářských starostí.

František Pojer